

GENEZA IN OPERATIVNE ZNAČILNOSTI OSAMOSVOJITVENE VOJNE V PREKMURJU IN PRLEKIJI PRED 30 LETI

Sprejeto

15. 1. 2022

Recenzirano

9. 2. 2022

Izdano

28. 2. 2022

**Izvirni znanstveni
članek****Družboslovje:
Politične vede****Ključne besede:**

osamosvojitvena
vojna
1991,
agresija,
geneza
vojne,
operativne
značilnosti,
vojaški
spopadi

ALOJZ ŠTEINER

Zveza slovenskih častnikov, Ljubljana, Slovenija.

E-pošta: steinera@hotmail.com

DOPISNI AVTOR

steinera@hotmail.com

Povzetek V tridesetih letih po koncu vojaških spopadov v Sloveniji, od 27. junija do 7. julija 1991, je nastalo izjemno število del, ki opisujejo aktivnosti slovenskih obrambnih struktur v osamosvojitveni vojni za samostojno Republiko Slovenijo. V tem času so nastala in bila publicirana tudi dela s pogledi iz nasprotne strani. Večina del so spominski zapisi in pričevanja, nekaj je zgodovinskih del s prikazi in analizami dogajanj ali celo samo s predstavitvijo dokumentov. Znanstveno-raziskovalne in vojaško-strokovne analize pa so redkost. Prispevek prikazuje ugotovitve iz analize značilnosti osamosvojitve in vojaškega delovanja na primeru Prekmurja in Prlekije. Ravno na primeru pokrajine ob Muri se zgovorno kažejo značilnosti operativnega delovanja Jugoslovanske ljudske armade v in posebnosti delovanja slovenskih obrambnih sil pri zoperstavljanju temu. Iz tega sklepam o genezi in operativnih značilnostih vojne v Republiki Sloveniji in o namerah za nasilno preprečitev slovenske osamosvojitve. Ti pokazatelji so v Pomurju bolj kot drugje v Sloveniji še kako prepoznavni.

GENESIS AND OPERATIONAL CHARACTERISTICS OF THE SLOVENIAN WAR OF INDEPENDENCE IN PREKMURJE AND PRLEKIJIA REGION 30 YEARS AGO

ALOJZ ŠTEINER

Association of Slovenian Officers, Ljubljana, Slovenia.
E-mail: steinera@hotmail.com

CORRESPONDING AUTHOR
steinera@hotmail.com

Accepted

15. 1. 2022

Revised

9. 2. 2022

Published

28. 2. 2022

Abstract Thirty years after the end of the military conflicts in Slovenia, from 27 June to 7 July 1991, an exceptional number of works were created describing the activities of Slovenian defence structures in Slovenian War of Independence. Also works with views from the opposite side were created and published. Most of the works are commemorative records and testimonials, some are historical works with depictions and analyses of events or even just the presentation of documents. Scientific-research and military-expert analyses are a rarity. The paper shows the findings from the analysis of the characteristics of independence and military action in the case of Prekmurje and Prlekija. In the case of the province along the Mura region it is precisely that the characteristics of the operation of the Yugoslav People's Army are eloquently shown, as well as the specifics of the countering activities of the Slovenian Defence Forces. From this I conclude on the genesis and operational characteristics of the war in the Republic of Slovenia and the intentions to forcibly prevent Slovenian independence. These indicators are in Pomurje region more recognizable than elsewhere in Slovenia.

Original science
article

Social Sciences:
Political Sciences

Keywords:

Slovenian
war of
independence,
aggression,
genesis of
war,
operational
characteristics,
military
conflicts

1 Uvod

V letu 2021 smo obeleževali 30 let samostojne države Republike Slovenije in osamosvojitvene vojne, ki je sledila aktom razglasitve samostojnosti leta 1991. Kot udeleženec osamosvojitvenih procesov in kot poklicni pripadnik Teritorialne obrambe Slovenije oziroma kasneje Slovenske vojske sem tri desetletja sodeloval pri proučevanju obrambnih vidikov procesa osamosvojitve in vojne za samostojno državo, bodisi z vidika vojaške zgodovine, ali z vidika taktike in operatike. Zadnjih deset let pa tudi z raziskovanjem pojava na področju obrambnih študij in vojaške sociologije.

V ospredju opisovanja v prispevku so ugotovitve iz proučevanja značilnosti osamosvojitve in vojaškega delovanja pri tem na primeru pokrajine ob Muri. Ta pogled služi tudi kot deduktivno izhodišče¹ za širše razumevanje in primerjavo dogajanj v Sloveniji. Izhodiščno raziskovalno vprašanje za prispevek je bilo, ali Pomurje skozi vojaško-obrambno delovanje v Prekmurju in Prlekiji predstavlja zgovoren primer značilnosti operativnega delovanja JLA v vojni junija in julija 1991 in zoperstavljanja temu ter posebnosti delovanja slovenskih obrambnih sil. K navedenemu je treba dodati še različno interpretacijo ali celo potvarjanje zgodovinskih dogodkov in še zlasti vlog ter prispevkov posameznikov, kar je predstavljalo poseben raziskovalni imperativ. Tudi v primeru Pomurja namreč zasledimo nepopolno ali napačno opisovanje in prikazovanje poteka in delovanja v osamosvojitveni vojni.

V prispevku najprej predstavljam vire, ki opisujejo in analizirajo potek osamosvojitvene vojne v Pomurju leta 1991 z njenimi značilnostmi. Za razumevanje geneze osamosvojitvene vojne v Sloveniji je potreben tudi pogled v genezo vojn na področju nekdanje Jugoslavije in slovenske posebnosti pri tem. Temu sledita opis operativnih značilnosti vojne na primeru Slovenije in predstavitev poteka osamosvojitvene vojne v Pomurju z nekaterimi pokazatelji. Za opisovanje vojnih dogodkov je uporabljen kronološki pristop na levem in desnem bregu reke Mure. Prispevek sklenem z razpravo o tem, katere so tiste značilnosti osamosvojitven vojne v Sloveniji in Pomurju.

¹ Podatki in citati so v glavnem povzeti iz zbornika Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja, ki sem ga tudi sam urejal leta 2015 in bil avtor prispevkov in prispevka Slovenska osamosvojitvena vojna 1991 v Pomurju (Štajner v Durič in Roudi, 2016. str. 44–61).

Ko navajam štiri občine v Pomurju, predstavljam njihove nazive in območja, ki so obstajali leta 1991 in se danes prostorsko pokrivajo s t. i. območji upravnih enot. Z izrazom obrambne sile vključujem poleg pripadnikov teritorialne obrambe tudi pripadnike takratne slovenske milice vključno z njihovimi neuniformiranimi kolegi v Upravi za notranje zadeve (UNZ) v Murski Soboti in njenimi postajami splošne milice v občinah in mejne milice na mednarodnih mejnih prehodih. Pri navajanju dogodkov je uporabljena prostorska ločnica po reki Muri za območja na njenem levem in desnem bregu. To se pokriva tudi s pristojnostmi obeh območnih štabov Teritorialne obrambe (TO), v Ljutomeru za območje Prlekije in Slovenskih goric in v Murski Soboti za območje Prekmurja.

2 O virih

Osamosvojitveni procesi in vojna za samostojno Slovenijo so v Pomurju obdelani v številnih delih in zornih kotov. Pri slovenskih virih je treba omeniti: (1) Aktivnosti pomurske milice v Vojni za Slovenijo, iz leta 2011 – diplomsko delo Habulin; (2) Zgodovina pomurske policije in orožništva, 2014 – zbornik; (3) Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja, 2015 – zbornik, (4) Teritorialna obramba Vzhodnoštajerske pokrajine (7. PŠTO) v vojni za Slovenijo 1991, 2015 – magistrsko delo Horvat; (5) Spomini ne zbledijo - pričevanja in razmišljanja o vojni za Slovenijo 1991 v Pomurju, 2016 – zbirka Durič in Roudi; (6) Pomurje je gorelo modro, 2018 – zbornik 1. in 2. del in e-knjiga z dokumenti in filmi; (7) Občina Lendava v soju osamosvojitvene vojne 1991, 2021 – zbornik; (8) Prlekija v ognju osamosvojitvene vojne, 2021 – zbornik; (8) objavljeni prispevki o osamosvojitveni vojni 1991 v počastitev 30. letnice samostojne Slovenije – 2021 spletni portal OZZVS Murska Sobota.²

Pri virih z nasprotne strani je treba najprej navesti dokumente JLA iz Okrožnega sodišču v Murski Soboti v sodnem procesu proti generalmajorju Vladu Trifunoviću, poveljniku 32. korpusa JLA in polkovniku Berislavu Popovu, komandantu 32. mehanizirane brigade JLA. Obstajajo pa tudi dokumenti iz varaždinskega 32. korpusa JLA pridobljene preko izmenjave z Republiko Hrvaško. Od ostalih virov pa naj omenim še monografijo komandanta 5. vojaškega območja Spomini na začetek oboroženega spopada v Jugoslaviji 1991, 2001 – Kolšek.

² Glej: www.murskasobota.zvvs.si/30-let-vojne-za-slovenijo.

Tudi za Pomurje, tako kot za preostalo Slovenijo velja, da med viri prevladujejo monografska spominska pričevanja ali zborniki občinskih ali regijskih veteranskih združenj. Najobsežnejši vir med navedenimi je Pomurje je gorelo modro, kjer so poleg 1. in 2. dela zbornika izšla tudi e-knjiga z dokumenti in filmi, kar je unikum tudi v Sloveniji. Med slovenskimi zborniki je treba omeniti še tematske, kot na primer o prizadevanjih za zavarovanje slovenskih meja, vezistih, mednarodnih opazovalcih in dr. ki tudi opisujejo dogajanja v Pokrajini ob Muri.

V pomurskih virih zasledimo tudi vojaške in policijske analize, ki so za raven države Slovenije bolj redkost. To posebnost je omogočila tudi dostopnost že omenjenih virov z nasprotne strani. Gotovo je pomemben del teh dokumentov tudi uničen, najprej zaradi ukinitve 5. vojaškega območja v Zagrebu, ki je vodilo agresijo na Slovenijo in umika JLA najprej iz Slovenije in kasneje Hrvaške. Naj dodam še, da je murskosoboško sodišče v omenjenem sodnem procesu imelo na razpolago vse pomembne pisne akte poveljevanja iz JLA (iz Varaždina in Zagreba), ne pa tudi operativnih dnevnikov, v katerih so bila zabeležena t. i. dnevna in sprotna bojna povelja, ki so potekala pretežno po radijskih zvezah. Ti pomembni, če ne celo ključni dokumenti, se nahajajo v pokrajini ob Muri na več naslovih, zakaj pa niso prišli in bili uporabljeni v sodnem procesu, pa bo treba še raziskati.

3 O genezi osamosvojitvene vojne – kje je, ali je ni

Pri pojasnjevanju geneze slovenske osamosvojitvene vojne se je treba najprej dotakniti geneze vojn na območjih nekdanje federativne države, Jugoslavije. Pri tem izstopa vprašanje, kaj so bili viri in kako je v nekdanji skupni državi lahko prišlo do vojn med narodi in na njihovih nacionalnih republikah oziroma razglašeni državah. Avnojska Jugoslavija je temeljila na samoodločbi narodov, da želijo živeti v skupni državi in temu so skozi njen razvoj sledili ustavni in politični temelji enopartijskega sistema. Samoodločba narodov, tako naj ne bi bila sporna, čeprav jo je bilo praktično nemogoče izpeljati v republikah z nacionalno mešanim prebivalstvom. Vojne na Hrvaškem, Bosni in Hercegovini ter na Kosovu, pa so prvenstveno bile usmerjene v spremembo nekdanjih republiških administrativnih meja. Vojne proti enakopravnim narodom v jugoslovanski obrambni doktrini tudi niso bile opredeljene, razen za primer t. i. kontrarevolucije, pa še te pojave so preprečevali s političnimi in policijskimi sredstvi in delovanjem.

Geneza vojn na prostoru nekdanje Jugoslavije je v tem, kar so nekoč na silo in z vojno združevali, se je s silo in vojnami razdruževalo ali bolje postavljalo v nove okvirje nacionalnih držav.³ Prevladujoče prepričanje, da je možno le z vojnimi sredstvi razdružiti, kar se je ustvarjalo v narodnoosvobodilni vojni in revoluciji skoraj pet desetletij, je bilo zlovešče in v marsičem pogubno. Drugi vidik geneze pa najdemo v dejstvu, da so bili z množično participacijo pri obrambi (skupne) države ustvarjeni temelji tudi za nacionalno vojaštvo, ki je ob bližajočem se razpadu zvezne države (SFRJ) in njene vojske (JLA) iskalo nov „dežnik za vojaško službo (novi) domovini“. Tako koncept in doktrina splošne ljudske obrambe in od osemdesetih naprej splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, predstavlja tudi podstat za množično sodelovanje pri obrambi stare ali za novo državo.

Pojem agresorja so uradna jugoslovanske terminologija o vojnem pravu (ZSLO, 1989) in obrambna doktrina izpostavljali v primeru zunanjega napada na državo oziroma mednarodnega oboroženega spopada. Tako agresija v primeru notranjega spopada ni bila ne predvidena ne možna.⁴ Ob tem se je uporabljal še termin vojaška invazija za prodor ali vdor na ozemlje države in okupacija ob primeru njene zasedbe (prav tam str.128), ozemlje pa se je označevalo za začasno zasedeno ozemlje. To je pomenilo, da se nasprotni strani nikakor ne bi priznalo vzpostavitve njenega režima in prevzema popolne oblasti na njem.

Iz tega je izhajalo tudi nepriznavanje kapitulacije, pa tudi nepriznavanje legitimnosti vojaškim strukturam, ki sodelujejo z zasedbenimi silami in oblastmi. Še več, v začetku so se vojaški spopadi v katerih je na eni strani bila zvezna vojska, v vseh republikah začeli kot vojna brez objave oziroma brez akta vojne napovedi.

Jugoslovanski obrambni koncept in strategija oboroženega boja so bili usmerjena proti zunanjemu nasprotniku vse do začetka osemdesetih let, ko so se od tega začeli oddaljevati. Spreminjanje politike uporabe zvezne vojska in njene organiziranosti, je bilo možno ugotoviti iz dogajanj in uporabe JLA pri preprečevanju nemirov v

³ Žabkar (2004, str. 105-107) to poimenuje kot svojevrstno pulziranje konfrontacij, ki je na primeru nekdanje Jugoslavije potekalo v obliki petih več etapnih faz.

⁴ Glej Predpisi o uporabi pravil mednarodnega vojnega prava v oboroženih silah SFRJ (ZSLO, 1989, str. 21–22). Ko so omenjali nemednarodne oborožene spopade, ki potekajo na območju ene države med njenimi oboroženimi silami in odpadniškimi oboroženimi silami ali drugimi oboroženimi skupinami so izpostavljali, da velja dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 (II protokol) iz leta 1977. To pa je v praksi vojn na območju nekdanje Jugoslavije pomenilo oddaljevanje od popolnega spoštovanja mednarodnega humanitarnega in vojnega prava.

avtonomni pokrajini Kosovo v začetku osemdesetih, pa tudi iz reorganizacije JLA in ukinitve armadnih poveljstev v posameznih republikah po letu 1987.⁵ Navedeno je pomemben pokazatelj geneze. Z vidika vprašanja o genezi jugoslovanskih vojn pa je pomembna tudi ugotovitev, ko je zmanjkalo zunanjega sovražnika, so ga s spodbujanjem nacionalnih čustev ali nacionalizmov, z lahkoto nadomestili »nasprotniki« iz dotedanje bratske republike. Etno mobilizacija človeških potencialov za sodelovanje v vojnih dogajanjih je bila na začetku izjemna. Tako si v vojskujočih formacijah niso nasproti stali le vojaški nasprotniki ampak zagrizeni sovražniki. To, oznako so dobile cele etnične entitete, kar je na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini in na Kosovu vodilo v etnično čiščenje in genocid.

Posebnost Slovenije in ideje za njeno osamosvojitvev je bila v tem, da je bila nacionalno najbolj homogena republika in se teritorialno v marsikaterem pogledu ni vklapljala v koncepte ali zamisli nove unitarne države, ali v zamisli ustvarjanja velikih držav dveh najštevilčnejših narodov nekdanje skupne države. Tako je Slovenija bila nekako izločena in njenim zamislim za odcepitev je to ustrezalo. Poleg tega na primeru Slovenije zasledimo polarizacijo pri vprašanju, ali je junija in julija 1991 šlo za vojno ali ne. Pri tem pa še, kdo je kot nasprotnik bil proti komu in komu je v tej nejasnosti pripadla vloga napadalca oziroma agresorja.

V Sloveniji se je uveljavil izraz osamosvojitvena vojna in vojna za samostojno Slovenijo. V virih nasprotne strani pa vojaška intervencija in 10-dnevna vojna v Sloveniji ipd.⁶ Kot zanimivost navajam, da naziv 10-dnevne vojne uporablja tudi večina slovenskih šolskih učbenikov.⁷ To je svojevrsten paradoks, ki ločuje osamosvojitveni proces od njenega vojaškega zavarovanja (osamosvojitvene vojne) takoj po razglasitvi samostojnosti. Pri tem ostaja dilema, ali je takšno razločevanje primerno, tudi ob upoštevanju dejstva, da se je Slovenija osamosvojila na podlagi referendumске odločitve z ustreznimi odločitvami in dokumenti, ki jih je sprejela skupščina. Pomeni, da je postala samostojna oziroma se je osamosvojila brez vojne. Njeno samostojnost pa je bilo treba braniti oziroma je šlo za obrambo nove (samostojne) države in bi lahko govorili o obrambni vojni.

⁵ Več o tem glej Marijan, 2001, str. 291.

⁶ Davor (2001, str. 300) osamosvojitveno vojno v Sloveniji v primerjavi z domovinskim ratom u Hrvatskoj označuje s kratkotrajno vojno v Sloveniji.

⁷ Glej uradne zgodovinske učbenike za gimnazije in srednje šole.

Dejstvo je, da so zvezne vojaške sile za primer preprečitve osamosvojitve Slovenije uporabili na podlagi sklepa Zveznega izvršnega sveta in odloka o preprečitvi vzpostavljanja mejnih prehodov.⁸ Zvezni izvršni svet ni bil v liniji poveljevanja z vojsko in je nalogo podpore vojske delovanju državnim organom lahko dal le v izjemnih primerih, pa še to ob soglasju vrhovnega poveljstva, ki ga je predstavljalo zvezno predsedstvo. Izvajanje kontrole prehodov ljudi in blaga preko državne meje so bile na državni ravni v pristojnosti Zveznega sekretariata za notranje zadeve (ZSNZ, sh. tudi SSUP) in Zvezne carinske uprave (ZCU sh. tudi SCU) s katerimi so hoteli suspendirati takratne tovrstne strukture v Sloveniji in jih nadomestiti z zveznimi. Zvezne strukture za to niso bile ne posebej organizirane in tudi ne pripravljene. Za podporo delovanja teh zveznih organov (policijskih in carinskih) so določili mirnodobne sile JLA. Ker je ta edina razpolagala z realno vojaško silo, je v marsikaterem pogledu delovala kot glavni izvajalec predvidenih aktivnosti zvezna vojska. Na slovenski strani so pri zavarovanju mej nove države tako bili na udaru najprej miličniki in organi Republiškega sekretariata za notranje zadeve (RSNZ) od 28. junija 1991 dalje Ministrstva za notranje zadeve (MNZ). Vloga njihove zaščite, podpore in samostojnega delovanja proti oklepnim kolonam JLA, ki so jih pošiljali iz bodisi iz vojašnic v Sloveniji ali na Hrvaškem in proti letalskim silam pa je pripadala Teritorialni obrambi Slovenije. Ta je od 28. septembra 1990 bila le pod nadzorom in vodenjem slovenskih oblasti. Še več, akt vojaškega posega JLA je še bolj povezal slovenske obrambne sile, Teritorialno obrambo in slovensko milico, ki so tako izvajale vojaško obrambo novonastale države.

Tudi vprašanje, kdo je bil agresor in kdo je začel vojno je v opisanem še v marsičem nepojasnjeno. Če je termin agresije in agresorja v Jugoslaviji bil rezerviran za zunanji (meddržavni) napad, nekateri sklepajo, da ni šlo za agresijo.⁹ Ko k temu dodamo, da so zvezne strukture deklarativno branile skupno zvezno državo, strukture nove države pa novo državo, potem je zadrega o tem, kdo je sploh bil napadalec, če sta obe strani domnevno bili branilki. Upoštevanje dejstva, da se je spopad v Sloveniji začel po sprejemu Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti

⁸ Zvezni izvršni svet je 25. junija 1991 sprejel Odlok o neposredni zagotovitvi izvrševanja zveznih predpisov o prehajanju čez državno mejo na ozemlju Republike Slovenije (Kolšek 2001, priloga 7) in Odredbo o prepovedi vzpostavljanja tako imenovanih mejnih prehodov znotraj teritorija SFRJ (prav tam, priloga 8). Vse pristojnosti na mejnih prehodih v Sloveniji, kjer bi se lahko prehajalo mejo, so bile odlokom dane zvezni milici in carini.

⁹ Že omenjeni jugoslovanski predpisi o uporabi pravil mednarodnega vojnega prava v 42. točki (1989, str. 37) navajajo: Oborožene sile SFRJ so v vojnem stanju od trenutka razglasitve vojnega stanja oziroma od trenutka, ko se začne oboroženi napad zoper SFRJ.

Republike Slovenije oziroma formalne ustanovitve nove države (seveda še ne priznane), bi lahko govorili o spopadu med dvema državama – Slovenijo in Jugoslavijo. Po tem je bolj jasno, kdo je bil agresor. Seveda bi v začetku priznavanje invazije ali agresije razločno nakazovalo, da je prišlo do secesije ali celo razpada države.¹⁰ Poleg tega ima namen negiranja vojne v Sloveniji še eno plat, to so eventualne kršitve mednarodnega vojnega in humanitarnega prava med stranema v spopadih, ki jih ni če ni vojne in nadalje izogibanje obveznostim spoštovanja teh norm v primeru, če bi slovenske odporiške sile ostale brez legitimnosti.

Izpostavljam, da ima slovenska osamosvojitvena vojna leta 1991 vse značilnosti spopada nizke intenzivnosti, kar bi danes označevali s hibridno vojno.¹¹ V mednarodnem prostoru po COW¹² slovenski primer uvrščajo v znotrajdržavno vojno z oznako A1 (za osrednjo oblast).

4 Operativne značilnosti osamosvojitvene vojne

Izraza operacija in operativen se poleg splošnega pomena o delovanju biti operativen na vojaškem področju uporablja za razločevanje ravni vojaškega delovanja med taktično, operativno in strateško ravni. Slovenska vojaška doktrina (vojaško) operacijo opredeljuje kot zaporedje bitk in/ali bojev, ki poteka po enotni zamisli na določenem prostoru in v določenem času.¹³ Združuje in usmerja bitke, boje in druge dejavnosti enot za doseg operativnega in/ali strateškega cilja (Furlan idr., 2006, str. 100). Operacija prinaša odločilne rezultate v vojni.¹⁴ Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar (Brinc in drugi 2006, str. 198) operatiko ali operativno večino opredeljuje kot večino uporabe vojaških sil, ki vključuje oblikovanje, organiziranje, integracija in izvajanje strategije na vojskovališču ter izvajanje operacij in bitk.

¹⁰ O razpadu države govori poročilo Badinterjeve komisije iz decembra 1991. To med drugim v mnenjih 1 do 3 navaja, da je na ozemlju nekdanje skupne države nastalo pet novih enakovrednih naslednic, ki so zamenjale SFRJ. Glej spletna Enciklopedija slovenske osamosvojitve.

¹¹ O vzponu hibridnega vojskovanja in pojavu hibridne vojne glej tudi Hoffman 2007.

¹² 12 COW (iz angl. Corelate of War), je znana členitev oziroma tipologija vojn ki so jo oblikovali na Univerzi Michigan in jo vodijo od leta 1972 za vojaške spopade po letu 1816, dostopna pa je tudi prek podatkovne baze COW na Univerzi Harvard. Členitev temelji na vrednotenju izraženega nasilja in žrtev ter na razločevanju vojn od drugih oblik nasilja v konfliktih. Za razločevanje vojn in konfliktov sta pomembna usoda oziroma narava sil v spopadu in status udeležencev.

¹³ 13 Slovar Univerze Cambridge (CALD 2008, str. 998) opisuje izraz operation kot pot, ko posamezni deli (strojev ali sistemov) delujejo skupaj.

¹⁴ Operacije so lahko bojnega ali nebojnega značaja ali celo hibridne, pri čemer je pomembno doseganje operativnega cilja bodisi za nacionalno obrambo oziroma varnosti, podporo humanitarnim prizadevanjem, sodelovanje v večstranskih vojaških ali mirovnih dejavnostih pod nadzorom mednarodnih organizacij ali celo podporo policijskim strukturam pri varovanju državnih meja.

V jugoslovanskem okolju se je operacija opredeljevala kot najvišji in najzahtevnejša oblika bojnega delovanja, ki združuje boje in borbe ter druge taktične postopke (VIZ, 1981, str. 361-362). Iz tega so za nadaljnjo obravnavo, členitev in prepoznavanje operativnih značilnosti slovenske osamosvojitvene vojne pomembni sestavni elementi vojaških operacij (prav tam), ki so: (1) raven¹⁵ in cilji, ki so lahko (najvišji) strateški ali (podrejeni) operativni; (2) sile, ki izvajajo, ki so lahko strateške ali strateško-operativne; (3) prostor ali operativna osnova¹⁶ z operacijskimi smerni in operacijskimi conami; (4) zvrsti bojnega delovanja,¹⁷ ki so bodisi napadne bodisi obrambne; (5) predviden potek izvajanja po operativnih fazah;

(6) operativni načrt za pripravo in izvedbo operacij. Vsi navedeni elementi vplivajo na razvrstitev operacij, kjer so elementi operacij bodisi izpolnjeni vsi ali pa samo delno in glede na to, kako vplivajo na širši, strateški vidik oziroma izhod delovanja.

V primeru slovenske osamosvojitvene vojne leta 1991 lahko ugotovimo, da sta obe nasprotujoči si strani v vojni zasledovali strateški cilj, zavarovanje razglašene osamosvojitve nove države vs preprečitev odcepitve. Nadaljnje podrobnejše ocenjevanje operativnih ciljev, pa je v odsotnosti operativnih načrtov mnogo zahtevnejše.

Glede angažiranih sil, na slovenski strani zasledimo celoten sestav obrambnih sil (teritorialne obrambe in milice), kar pogojno predstavlja strateški sestav, čeprav bi 25.000 do 35.000 mobiliziranih teritorialcev in 9.000 aktivnih in rezervnih miličnikov prej sodilo v operativni sestav. JLA je v Sloveniji leta 1991 imela dva mirnodobna korpusa s celokupno sestavo, ki ni presegala 10.000 pripadnikov in zajeten obseg vojne tehnike. Vendar večine tega vojaškega operativnega potenciala ni mogla in ni uporabila v vojnem delovanju. Uporabljene so tako bile mirnodobne oklepno-mehanizirane sile JLA, ki so bile na območju Slovenije ali iz območja Hrvaške z blizu

¹⁵ O ravneh delovanja glej tudi Furlan idr., 2006, str. 52.

¹⁶ operativnim območjem označujemo enotno območje delovanja neke operacije, v našem primeru pa tudi geografsko ali strateško območje z nacionalnega vidika, čeprav to v vojaško-operativnem smislu ni vedno tako opredeljeno ali združeno.

¹⁷ Za razumevanje zvrsti bojnega delovanja v vojnah je zanimiva knjiga sovjetskega avtorja Aleksandra Andrejeviča Svečina, Strategija iz leta 1927. Ko govori o strateški naravi vojne, je ta lahko ofenzivna ali defenzivna in to primerja z pozicijskim in manevrskim bojevanjem (str. 250–256).

2.000 pripadniki.¹⁸ K tej sestavi je treba dodati še 7 obmejnih bataljonov, ki so s 85 karavلامي pokrivali mejo proti Italiji, Avstriji in Madžarski, kar je skupaj predstavljalo okrog 4.500 pripadnikov. Omenjene uporabljene sile JLA ne predstavljajo strateškega sestava, operativnega pa le pogojno ob upoštevanju operativnih osnov na dveh korpusnih območjih v Sloveniji in potencialov treh kopenskih korpusih z območja na Hrvaške in korpusa vojaškega letalstva na Hrvaškem in zahodni Bosni. Glede na strukturni značaj slovenskih obrambnih sil, so prevladovale taktične enote do ravni bataljona. Tudi nasprotna stran, k je razpolagala z operativnimi sestavi, je uporabila le taktične enote, ki prav tako niso presegle ravni bataljona.

Območje Slovenije izpolnjuje pogoje za operativni prostor z operativnimi smermi na vzhodu, v centru in zahodu države. Korpusa JLA v Sloveniji sta praviloma dobila po dve, pogojno imenovani operativni smeri delovanja, korpusi z območja Hrvaške pa po eno operativno smer v Sloveniji. Te operativne smeri so imele več taktičnih smeri prodora proti mejam ali centru države (Ljubljani in njenemu brniškemu letališču).

Glede na prevladujočo zvrst bojnega delovanja je operacijo možno uvrstiti na slovenski strani v obrambno, na nasprotni pa v napadalno. Pogojno navajam zato, ker sta se v taktičnem pogledu na obeh straneh izmenjevala napad in obramba oziroma premiki in blokade.

Glede operativnih načrtov navajam, da je Slovenija imela variantno razdelan obrambni načrt, ki je nosil oznako Kamen (1–4),¹⁹ vodenje delovanja pa je bilo v pristojnosti pokrajinskih štabov za TO in pokrajinskih koordinacij na združeno taktični ravni in Republiškega štaba za TO in Republiške koordinacije na državni t. j. strateški ravni. V praksi se je operativno vodenje, kljub odsotnosti operativnih poveljstev uveljavilo, pri čemer so uspešno parirali razvoju dogodkov in usmerjali prehode iz obrambnega v napadno delovanje in obratno na ravni taktičnih enot v pokrajinah in občinah. To je dajalo videz usklajenega in načrtnega operativnega delovanja. Tudi obstoj začetnega operativnega načrta na ravni JLA je vprašljiv, saj se operativnih načrtov ne da oblikovati v odsotnosti procesa operativnega načrtovanja.

¹⁸ Kolšek navaja, da je za delovanje na 14 mejnih prehodih bilo predvideno angažiranje še 360 zveznih miličnikov in 270 zveznih carinikov. Glej: Kolšek v Zamolčani dan 26. 6. 1991.

¹⁹ 19 Med pomembne načrte na slovenski bi lahko šteli še načrte varovanja pomembnih objektov oziroma kritične infrastrukture (oznaka B-2), načrt zavzetja skladišč JLA v katerih so bila oborožitev in strelivo TO (oznaka Nabava) in načrt ravnanja s prebeglimi in zajetimi zveznimi pripadniki (oznaka Jezero).

Kolšek navaja (2001, str. 154-159), da so zamisel za izvedbo in podrobna navodila za delovanje enot pripravili v Beogradu, od tam pa v njegovo poveljstvo za čas izvedbe kot pomoč poslali tudi dva generala. Izpostavljam, da se je akt poveljevanja 5. vojaškega območja imenoval Ukaz za preprečitev vzpostavljanja mejnih prehodov²⁰ in je oblikovan na dan sprejetja omenjenega odloka Zveznega izvršnega sveta. Na podlagi tega so korpusi naslednji dan izdali le operativne ukaze brigadam in drugim podrejenim samostojnim enotam, brigade pa njihovim podrejenim enotam.²¹ Pomembno je izpostaviti, da je JLA po brionskem sporazumu, za nadaljevanje vojne začela uresničevati operativni načrt (z oznako RAM - okvir op. a.) povezan z vojno na Hrvaškem in izmikom armadnih sil iz Slovenije (Davor, 2001, str. 307).

Slovenski pristop k angažiranju vojaških potencialov je slonel na mobilizaciji rezervnih sil in strateškem razvoju struktur po mobilizaciji, ki se je začela 24. junija 1991 in nadaljevala ves čas spopadov glede na povečano dostopnost oborožitve za slovenske obrambne sile. To bi težko označili kot planiran operativni razvoj, ampak le operativno naraščanje sil za katero so bili izdelani potrebni mobilizacijski načrti in izvedene ostale mobilizacijske priprave. Bolj kot so se sestavi JLA zmanjševali, zaradi zajetih v spopadih ali zaradi prebegov iz zveznih enot, bolj se je krepila slovenska stran. S pridobivanjem ofenzivnih vojaških sredstev se je krepila tudi ofenzivna sposobnost slovenskih obrambnih sil. Potek angažiranja JLA v Sloveniji ima poznani dve fazi. Prvo fazo prepoznavamo iz dostopnih načrtov (ukazov). Tako je 26. junij 1991 bil predviden za dovajanje oziroma okrepitev sil, zasedba mejnih prehodov je bila načrtovana za 27. junij, vzpostavitev novega mejnega režima pa za 28. junij. Temu je v praksi sledil operativni premor med 29. junijem in 2. julijem z grožnjami z letalskimi napadi in bombardiranjem vojaške in civilne, predvsem komunikacijske, infrastrukture. Kako je bila načrtovana druga faza bomo celovito lahko izvedeli, ko bodo dokončno dostopni načrti JLA, če so se ohranili. Tisto kar je bilo izvedeno od t. i. druge faze so bili poskusi reševanja in izvlačanja blokiranih sil predvsem iz Hrvaške na mejnih prehodih in drugih lokacijah (npr. v Krakovskem gozdu). Ta faza se je zaključila 4. julija, medtem ko so sovražnosti prenehale 7. julija, s sprejetjem

²⁰ Originalni naziv dokumenta JLA je Naređjenje za sprečavanje uspostavljanja graničnih prelaza. Dokument 5. vojaškega območja z oznako DT 29-2, z 25. 6. 1991 je naslovljen na 13., 14., 31. in 32. korpus JLA in 580. mešano artilerijsko brigado.

²¹ To lahko razberemo iz ukaza komandanta 32. korpusa JLA, ki nosi naziv Op. št. 1 v dokumentu SP 43-411, z dne 26. 6. 1991 in se nanaša v originalu na zatvaranje-preuzimanje graničnih prelaza.

brionske deklaracije, kar bi lahko označevali tudi kot zaključno fazo armadne operacije.

Zaključim naj z ugotovitvijo, da je v Sloveniji potekala obrambna operacija, ki so jo izvajale slovenske obrambne sile. Ob tem se je slovenska stran operativnega vodenja bojevanja učila sproti skozi potek vojaških aktivnosti. Pozitiven izhod za slovensko stran je tako rezultat veščega vodenja in kombiniranja množice taktičnih postopkov in enot. Število teh je zelo obremenjevalo poveljevalne linije in zahtevalo, da so pri izvajanju nalog izvajalci bili dovolj samostojni. Ravno množičnost točkastih ciljev in številne taktične enote na njih lahko predstavljajo količinske kazalnike za operativni značaj. Zvezna stran je sicer imela operativna poveljstva v korpusih, vendar so se ta pretežno ukvarjala z vodenjem in poveljevanjem taktičnim sestavom, ki niso presegli bataljonske ravni. JLA je imela popolno premoč v letalskih silah, ki pa je ni v celoti izkoristila.

5. O poteku osamosvojitvene vojne v Pomurju in pokazatelji

Pomembnosti pomurskega območja in nujnosti vojaškega uspeha na njem so se zavedali tudi načrtovalci v JLA, saj so za Pomurje predvideli delovanje sil iz mariborskega – 31. korpusa JLA, pa tudi sile iz varaždinskega – 32. korpusa JLA. Reka Mura je bila v vojaškem pogledu pomembna ločnica, saj je preprečevala vdor agresorskih sil JLA, ki so bile za območje Prekmurja predvidene iz območja Hrvaške. Tako je bilo območje Prekmurja na levem bregu reke Mure z mejo proti Avstriji in Madžarski nekako ločeno od ostalega dela Slovenije. Na tem območju so teritorialci in miličniki ob podpori lokalnih oblastnih organov, civilne zaščite in prebivalstva hitro vzpostavili območje miru in iz njega pregnali takrat že osovraženo zvezno vojsko.

Na drugi strani je bilo območje na desnem bregu reke Mure na Murskem polju in v Prlekiji deležno posebej nasilnega delovanja agresorskih sil, ki so prihajale iz območja Hrvaške. To je bilo opazno v delovanju oklepnihih kolon JLA od Gibine, Banfija, Presike, preko Ljutomera, Hrastje Mote, Radencev vse do ciljnega mesta Gornja Radgona saj je bilo zelo energično in intenzivno, kot redko kje v Sloveniji. Seveda tudi odpor branilcev na slovenski strani.

Radgona je bila, tako kot že nekajkrat v vojaški zgodovini, pomemben cilj, pa tudi ena od točk, kjer se je odločala ta vojna, ne le v Pomurju, ampak tudi v Sloveniji. Mesto Gornja Radgona je za odpor proti agresorjevim silam plačalo visoko ceno, tako s civilno žrtvijo kot tudi v številnih poškodovanih in uničenih stanovanjskih in drugih objektih. Za razliko od Gornje Radgone so se v Murski Soboti uspeli izogniti odločilnemu spopadu oziroma napadu na vojašnico, čemur bi verjetno posledično sledilo tudi uničevanje mestne infrastrukture. Vendar dilema biti aktiven v vojni in se braniti ali napadati ni tako enostavna in enoznačna. Do 4. julija 1991 je bila z območja Pomurja izgnana večina vojakov zvezne jugoslovanske vojske. Ostala je le peščica oficirjev, podoficirjev ter vojakov v murskosoboški vojašnici. Ti so čakali odločitev, kdaj bodo lahko tudi sami zapustili pokrajino, ki bi jo v primeru vojne nevarnosti od zunaj morali braniti.

Namere JLA v Pomurju so po odloku Zveznega izvršnega sveta in vojaškem ukazu bile preprečitev slovenskega vzpostavljanja mejnih prehodov tako, da s poslanimi okrepitvami najprej zasede in zapre mejo, oziroma kot pravi Milošević (v Šteiner, 2015, str. 98), vzpostavi režim okrepljenega varovanja državne meje in odpravi slovenske mejne prehode v Dolgi vasi, na Hodošu, v Kuzmi, v Gederovcih in Gornji Radgoni. Obenem je bilo predvideno, da ostane odprt le meddržavni mejni prehod Hodoš, kjer bi se lahko prehajalo mejo z Madžarsko in bi ga kontrolirala zvezna policija in carina. Poleg tega bi v Gornji Radgoni verjetno še naprej delovala izpostava zvezne carinske uprave. Ostale meddržavne in maloobmejne prehode naj bi JLA zaprla z mejnimi enotami in okrepitvami iz enot mariborskega in varaždinskega korpusa (Milošević v Šteiner, 2015, str. 93).

V Prekmurju je imela JLA naslednje vojaške enote: 65. obmejni bataljon s sedežem v Murski Soboti in trinajst karavl, od tega pet na meji proti Avstriji (Petanjci, Korovci, Fikšinci, Sotina in Kuzma) in osem na meji proti Madžarski (Trdkova, Čepinci, Hodoš, Prosenjakovci, Kobilje, Žitkovci, Lendavske gorice in Pince). Vojaška posadka v Murski Soboti je štela od 120 do 140 ljudi, na posamezni karavli pa je bilo od 20 do 25 vojakov. Skupaj je bilo tako v Prekmurju med 470 in 490 vojaških oseb JLA, ki so jih 26. junija 1991 okrepili še s 139 vojaki iz Celja in Maribora. Od tega so jih 28 namestili v karavli na Kuzmi, preostale pa v vojašnici v Murski Soboti. Tako so sile JLA v Prekmurju pred začetki spopadov štejele od 609 do 629 vojaških oseb (Mihalič v Šteiner, 2015, str. 260). Za Pomurje je k navedenemu treba dodati še obmejni karavli v Gornji Radgoni in Zgornjem Konjišču iz sestave

66. obmejnega bataljona s sedežem v Mariboru, ki sta imeli skupaj z okrepitevami 88 pripadnikov JLA. Razen pripadnikov JLA je bilo v Prekmurje 27. junija poslanih še 15 miličnikov ZSNZ in štirje cariniki ZCU iz Beograda, ki naj bi delovali na mednarodnem mejnem prehodu na Hodošu (prav tam, str. 261). Zvezni cariniki, ki naj bi delovali v Gornji Radgoni, pa so bili nameščeni v hotelu Radin v Radencih.

V prvem delu izvajanja nalog JLA v Sloveniji so iz 32. korpusa z območja Hrvaške angažirali 301 pripadnika JLA in 63 vozil, od tega 36 oklepnih. V drugem delu, po 2. juliju, pa še dodatnih 138 pripadnikov JLA s 26 oklepnimi in 5 drugimi vozili. S tem število angažiranih iz z območja Hrvaške znaša okrog 440 pripadnikov in 89 vozil, od tega 62 oklepnih (Milošević v Šteiner, 2015, str. 97). Skupno število vojaških oseb JLA, ki so bile vključene v delovanje proti slovenskim obrambnim silam v osamosvojitveni vojni tako v Pomurju znaša okoli 1.150.

Dinamika delovanja JLA je bila predvidena tako, da se aktivnosti zaključijo do 28. junija 1991 z vzpostavitvijo novega mejnega režima. Ko so v JLA ugotovili, da zadeve ne potekajo po načrtu, so začeli predvideno delovanje spreminjati. Tako so poslali proti Prekmurju še dodatne oklepne sile, ki so 28. junija poskušale priti do mednarodnega mejnega prehoda v Dolgi vasi in Gederovcih, in sicer po tem, ko so se sile JLA, ki so predhodno poskušale prehoda blokirati in zapreti, na teh objektih že predale.

Za namere in naloge obrambnih sil v Pomurju je značilno, da sta Teritorialno obrambo od junija 1991 vodila 75. območni štab TO v Murski Soboti na območju takratne murskosoboške in lendavske občine in 73. območni štab Ljutomer na območju ljutomerske in gornjeradgonske ter dodane ormoške občine. V vseh občinah so delovali še upravni organi za obrambne zadeve in posebna struktura organov za notranje zadeve z milico, današnjo policijo. Uprava za notranje zadeve (UNZ) za območje Pomurja s sedežem v Murski Soboti je imela poleg svoje sestave podrejene štiri postaje milice, ki so pokrivalo občine Gornja Radgona, Lendava, Ljutomer in Murska Sobota ter posebno postajo prometne milice. V sestavi postaj milice so bili tudi oddelki milice. Na mejnih prehodih so delovale postaje mejne milice v Gederovcih, Dolgi vasi, Gornji Radgoni, Hodošu in Kuzmi (Habulin, 2011, str. 10). V milici so bile tako imenovane vojne in posebne enote milice sestavljene iz zaposlenih miličnikov in miličnikov iz rezerve. Skupaj je bilo v Pomurju junija 1991 zaposlenih 477 miličnikov in kriminalistov in v vojne enote razporejenih še dodatnih

161 miličnikov v rezervi. Neposredno pred vojno je bilo tako na območju UNZ Murska Sobota okoli 640 oseb, bodisi uniformiranih bodisi v civilu, ki so delovali kot kriminalisti in dodatno civilno podporno osebje (prav tam, str.11).

Po začetni mobilizaciji enot TO v Prekmurju, od 24. - 27. junija 1991, je imel murskosoboški štab na razpolago 920 pripadnikov TO, razporejenih v 19 enot, razmeščenih v 22 krajih v Prekmurju in eno na varovanju učnega centra TO v Pekrah pri Mariboru (Mihalič v Šteiner, 2015, str. 265). Ljutomerski štab pa je imel po mobilizaciji na razpolago 638 teritorialcev, od tega 129 v občini Ormož (Dražnik v Šteiner, 2015, str. 173–174). Skupaj je imela teritorialna obramba v pokrajini ob Muri neposredno pred začetkom vojne okrog 1.430 teritorialcev.

Namera organov za notranje zadeve in milice je bila zagotovitev normalnega delovanja služb in javnega reda tudi v razmerah nove države. Njihove naloge so bile povezane z zagotavljanjem javnega reda in miru, preprečevanjem in preiskovanjem kaznivih dejanj, zagotavljanjem nemotenega prometa in reševanja prometnih nezgod, poleg tega pa še izvajanjem nalog na mejnih prehodih, povezanih s prehodi meje in zavarovanjem njihovega delovanja (Horvat v Šteiner, 2015, str. 130–131). Na mejnih prehodih so 26. junija odstranili jugoslovanske zastave in izobesili slovenske ter postavili slovenske napisne table (prav tam). Dodajam, da so v istem času na meji med Slovenijo in Hrvaško postavili mejne kontrolne točke. Takšna je bila postavljena v Središču ob Dravi v občini Ormož, medtem ko na meji s Hrvaško v Pomurju takrat ni bila predvidena še nobena.

Namera teritorialne obrambe je bila izvajanje vojaške obrambe v primeru agresije na državo in izvedba nalog iz načrtov za uporabo enot TO v vojni, načrtov za zavarovanje meje in načrtov za zavarovanje objektov, oblikovanje sprejemnih centrov za pripadnike JLA in izvedba načrtov za oviranje in blokade. Z začetkom vojne pa so se temu prilagajale tudi naloge, ki so v Pomurju zajemale preprečitev prodora JLA na smereh napada, blokado vojašnice v Murski Soboti, preprečitev blokade oziroma zavzetja mejnih prehodov s strani JLA, zavarovanje pomembnih objektov in mostov na reki Muri in zavzetje karavla ter vzpostavitev varovanja meje s strani slovenskih sil.

Pomembna je bila tudi podpora obrambnim silam. Ta je potekala preko upravnih organov za obrambne zadeve, civilne zaščite in ostalih organov občinskih uprav. Milošević (v Šteiner, 2015, str. 100) posebej izpostavlja sodelovanje milice in civilnih organov, ki so bili zadolženi za postavljanje ovir na območju bojnega delovanja, sodelovanje s PTT (poštno podjetje) in podjetjem Elektro Maribor pri odklopu elektrike vojaškim objektom na zahteve območnih štabov. Dodaja, da so imeli zelo pomembno vlogo tudi občinski odbori Rdečega križa, ki so oskrbovali zajete ali prebegle vojake JLA in jim priskrbeli civilna oblačila in obutev. Spremili so jih na vlak ali pa jih predali staršem, ki so prišli ponje. Posebej uspešno je bilo tudi delo upravnih organov za obrambne zadeve pri izvajanju mobilizacije (prav tam). Prav tako pa tudi delovanje javnih medijev.

Pri orisu poteka vojne Prekmurju je treba izpostaviti, da je do prvega resnega konflikta prišlo že 26. junija 1991, zjutraj na mejnem prehodu na Kuzmi, ko so zamenjevali jugoslovansko zastavo s slovensko, je skupina vojakov JLA zasedla položaje ob obmejnem prehodu in od miličnikov zahtevala, naj se predajo, predajo pa naj tudi orožje. Do oboroženega spopada tega dne ni prišlo.

Na prvi dan vojne na Slovenijo, 27. junija 1991, je JLA v Prekmurju poskušala zasesti mejne prehode Gederovci, Kuzma, Dolga vas in Hodoš in z njih odgnati slovenske miličnike in carinike. Premiki enot JLA na mejne prehode so izvedeni bodisi peš bodisi z vozili ali s helikopterskimi prevozi iz murskosoboške vojašnice. Preden pa so enote JLA obkolile mejne prehode, so slovenske strukture na položaje za blokado razvrstile težke delovne stroje, tovornjake in cisterne, ki sta jih zagotovila upravna organa za obrambo občin Murska Sobota in Lendava. Proti mednarodnim mejnim prehodom so bile napotene tudi enote TO, da bi jih zavarovale in izvedle oviranje na položajih ob prehodih. To je pomenilo obkolitev enot JLA, ki so pred tem polkrožno obkolile objekte na mejnih prehodih. Slovenskim branilcem so pri vzpostavljanju ovir pomagali tudi okoliški prebivalci, poleg tega pa so jim pomagali pri zagotavljanju primernih bivalnih razmer in jim nosili celo hrano in priboljške. Prav tako je bila blokirana vojašnica v Murski Soboti in obkoljena s teritorialci in miličniki. Prvega dne vojne so spopadi potekali ob vojašnici v Murski Soboti, zatem v Gederovcih, ko so slovenski branilci pri mednarodnem mejnem prehodu odprli ogenj na enote JLA, ki ga je blokirala. Tudi na Hodošu je prišlo do spopada na mejnem prehodu, kjer je enota JLA poskušala zasesti mejni prehod. Ko so slovenski branilci odgovorili s streljanjem, so se napadalci ponoči umaknili na karavlo Hodoš.

Mednarodni mejni prehod v Dolgi vasi so enote JLA dopoldne obkolile in blokirale prehod, zahtevale predajo mejnega prehoda in orožja ter umik z njega, česar pa slovenski miličniki niso naredili. Ko so enote TO in milice obkolile položaje enot JLA, ki so blokirale mejni prehod, je bilo v popoldanskem času opravljenih več pogajanj med TO in JLA o pogojih predaje enot JLA, ki pa niso dala zelenih rezultatov. Tako so tega dne bili vsi mejni prehodi v Prekmurju proti Madžarski in Avstriji pod nadzorom struktur nove slovenske države (Habulin 2011, str. 22). Začasno zasedeni in zaprti so bili le maloobmejni mejni prehodi proti Avstriji v Fikšincih, Kramarovcih in Sotini.

Drugi dan vojne, 28. junija, se je odločal izhod agresije na Slovenijo tudi v Prekmurju, saj je JLA predvidevala zaključiti začeta in predvidena delovanja, nadomestiti zamujeno in prevesti tehnicno vojaškega uspeha na stran zveznih sil. Tega dne je JLA je uporabila tudi vojaško letalstvo za napade na objekte in cilje slovenskih branilcev ter v Prekmurju poskušala s poslanimi oklepni enotami s območja Hrvaške ponovno zasesti prehoda v Gederovcih in Dolgi vasi.

Prodor proti Gederovcem ni bi možen zaradi blokiranega mostu preko Mure v Petanjcih. Poleg tega sta se dva voda vojakov JLA, ki sta ponoči ostala v blokadi mejnega prehoda v Gederovcih zjutraj predala enotam TO. Zatem so slovenske obrambne sile zavzele tudi karavlo Petanjci in Fikšinci ter zajele vojake na njih. Pri tem je na karavli v Petanjcih prišlo tudi do streljanja.

V Dolgi vasi so se v jutranjih urah pogajanja o predaji enot JLA nadaljevala. Ker so oficirji JLA s predajo zavlačevali, so miličniki na mejnem prehodu izstrelili nekaj opozorilnih strel, zatem so se pripadniki enote JLA predali z orožjem vred. Kasneje pomoč oklepne enote iz Varaždina in preboj preko mosta v Petišovcih ni uspel, tudi zaradi živega ščita hrvaških prebivalcev v Murskem Središču, in mejni prehod Dolga vas je bil dokončno osvobojen. Tega dne je bila zavzeta tudi karavla JLA v Pincah.

Na Kuzmi se je enota JLA, ki je že drugi dan poskušala blokirati mejni prehod, prav tako znašla v obkolitvi s strani miličnikov na prehodu in teritorialcev izza položajev zvezne vojske. Pozivali in pogajali so se o predaji. Ker se niso hoteli predati in so se začeli pomikati proti karavli Kuzma, je bil izstreljen opozorilni strel in prišlo je do predaje pripadnikov JLA, ki so blokirali mejni prehod. Mejni prehod Kuzma je bil

ves čas odprt, karavla Kuzma pa je bila blokirana. Isti dan je enota TO obkolila vojake v karavli Trdkova, ki so se predali brez boja.

Ko so slovenski branilci mednarodnega mejnega prehoda na Hodošu zjutraj ugotovili, da se je enota JLA ponoči umaknila s položajev ob prehodu, so blokirali karavlo Hodoš. (Jonaš v Šteiner, 2015, str. 290–291). Mejni prehod je zopet normalno deloval. 28. junija 1991 so bile v Prekmurju zasedene štiri karavle JLA, in sicer v Trdkovi, Fikšincih, Petanjcih in na Pincah.

Soboška vojašnica je bila še naprej v blokadi. Mesto je tega dne doživelo dva letalska napada na barikade ob vojašnici, v katerem sta bila ranjena dva vojaka JLA, izmed katerih je eden kasneje v soboški bolnišnici umrl.

Tretji dan, v soboto, 29. junija, so slovenske obrambne sile v Prekmurju zavzele sedem preostalih karavil JLA na meji z Avstrijo in Madžarsko, in sicer Sotina, Korovci, Lendavske Gorice, Žitkovci, Kobilje, Čepinci in Prosenjakovci. Predaja teh karavil je potekala brez boja, pripadniki JLA pa so bili prepeljani v zbirne centre, od koder so vojake, preoblečene v civilna oblačila, poslali v domače kraje. Jonaš tudi navaja (prav tam, str. 289), da zavzemanje karavil ni predstavljalo posebnega problema. Začelo se je z dovažanjem potrebnih sil, ki so obkolile objekt, poveljnik enote TO ali milice pa je poveljnika karavle pozval k predaji. Pri tem so sodelovali domačini, znanci poveljnika karavle in miličniki, v nekaterih primerih celo ožji družinski člani komandirja karavle JLA.

Četrty in peti dan sta potekala v nekakem zatišju. Slovenske obrambne sile so še naprej blokirale vojašnico v Murski Soboti in karavlo na Kuzmi in na Hodošu ter nadaljevale z branjenjem ovir na mostovih preko reke Mure v Srednji Bistrici, Dokležovju in v Petanjcih. Enote TO, ki so zavzele karavle JLA, so začele opravljati službo varovanja meje z Avstrijo in Madžarsko, pa tudi z Republiko Hrvaško, kjer so v vaseh Pince Marof, Petišovci in Kot začeli vzpostavljati slovenske stražnice. V tem času so se enote TO močno okrepile in dodatno opremile s protiolepniimi sredstvi in ostalim orožjem.

V Prekmurju so 2. juliju enote TO na Kuzmi dobile nalogo, da zavzamejo karavlo Kuzma. Ker se kljub pozivu niso predali, je bil izvršen napad na karavlo. V boju je padel oficir JLA Stojanović, preostali vojaki pa so se predali. Tudi na Hodošu so s pogajanci poskušali doseči predajo pripadnikov JLA in zvezne milice. To jim kar nekaj dni ni uspelo, verjetno tudi po zaslugi zveznih miličnikov in carinikov, ki so nasprotovali predaji. 2. julija popoldne so se pod grožnjo napada, brez boja predali. Do napada na vojašnico Murska Sobota, kljub ukazu, ni prišlo.

Od četrтка, 4. julija 1991, naprej na območju Pomurja, razen v vojašnici v Murski Soboti, ni bilo več sovražnih enot JLA. Vojašnica je bila edini objekt JLA, ki ga TO v Prekmurju ni zavzela. V petek, 5. julija 1991, ob 14.00 je štab TO Murska Sobota blokado pred vojašnico odstranil. V nedeljo, 7. julija 1991, je bila sprejeta Brionska deklaracija, s katero so bile pod mednarodnim okriljem zagotovljene ustavitve sovražnosti na ozemlju Slovenije in za dobo treh mesecev zamrznjene osamosvojitvene aktivnosti.

V Prlekiji je prvega dne vojne 27. junija 1991 bila dinamika vojaškega delovanja na območju, ki ga je pokrival štab TO v Ljutomeru, predvsem ob meji med Slovenijo in Hrvaško. Iz vojašnice JLA v Varaždinu so namreč napotili več oklepni kolon proti Sloveniji. Prva, ki je šla proti Ormožu, je imela nalogo, da zasede mejni prehod v Gornji Radgoni, zatem pa so poslali še drugo, ki je bila namenjena uničenju novoustanovljene mejne kontrolne točke na meji s Hrvaško v Središču ob Dravi in tretjo, ki naj bi z ormoške strani podpirala delovanje prve in omogočila prehod preko mosta. Prvi spopadi z JLA v Prlekiji so začeli na mostu v Ormožu, kjer je bila 27. junija, ob 11. uri pred mostom čez Dravo pri Ormožu ustavljena oklepna kolona iz Varaždina. Tam je bila postavljena barikada, narejena iz gradbenih strojev in kamionskih vlačilcev. Prišlo je do pogajanj oficirjev JLA s predstavniki milice in TO, ki pa niso dala rezultata. Po barikadi na mostu in branilcih je JLA začela streljati ob 13.40 (Šteiner, 2015, str. 166). Oklepna kolona polkovnika Popova, ki je bila zaustavljena na ormoškem mostu, se je obrnila in proti Sloveniji napotila preko hrvaške Štrigove. V večernih urah je prešla slovensko-hrvaško mejo in od tam preko Banfija in Razkrižja napredovala ob reki Muri, počitek pa imela blizu Veržeja (prav tam, str.167). Tega dne se je oklepna kolona, ki se je v popoldanskem času prebila preko Središča ob Dravi v Ormož in bila udeležena v spopadih v samem mestu, v večernih urah napotila proti Ljutomeru. Po spopadih s slovenskimi branilci pred

dostopi v mesto v Kačurah in zatem na Mekotnjaku se je ponoči obrnila in naslednje jutro mimo Ormoža vrnila v Središče ob Dravi.

Drugi dan vojne, 28. junija, je najbolj energična bila oklepna kolona JLA namenjena v Gornjo Radgono in Gederovce. Zgodaj zjutraj je nadaljevala bojno pot iz Veržeja. Proti njej je delovalo več skupin slovenskih branilcev s protioklepniimi sredstvi, vendar je niso uspeli zaustaviti in je kljub oviram v Vučji vasi in Hrastje Moti nadaljevala prodor. Do spopada je prišlo v Radencih, v katerem so poleg teritorialcev sodelovali tudi miličniki. Pri tem je en civilist kot opazovalec izgubil življenje. Prodor proti Gederovcem ni bil možen zaradi blokirane mostu preko Mure v Petanjcih. Zatem so se spopadi nadaljevali na območju industrijske cone pred Gornjo Radgono in v mestu samem. Bojni skupini JLA polkovnika Popova je uspelo ob 11.20 priti do Gornje Radgone in 28. junija, ob 12.05, zasesti mednarodni mejni prehod. V borbah v mestu je skupina prostovoljcev z uporabo molotovk uničila več spremljevalnih vojaških vozil. Tu je pod streli JLA padel civilist Janez Svetina, svetovni popotnik in filozof (Dražnik v Šteiner, 2015, str. 177).

V vasi Gibina, na meji med Slovenijo in Hrvaško je popoldan drugega dne vojne prišlo do spopada z oklepno kolono, ki je bila pred tem zaustavljena pred mostom v Petišovcih in ni uspela prodreti proti Dolgi vasi ter je bila napotena proti Razkrižju. Ko so zatem spremenili smer prodora po komunikaciji Štrigova–Banfi, je v poznih večernih urah prišlo do spopada še v Banfiju. Glede na to, da je bila branjena ovira nepremostljiva, prodiranja niso nadaljevali. 29. junija, ob 0.30, jim je po hrvaški strani iz Središča ob Dravi prišla na pomoč tankovska enota, vendar so bili tudi pri poskusu prodora preko Banfija do Veščice zaradi ovir prav tako zaustavljeni in so se umaknili v Središče ob Dravi (Dražnik v Šteiner, 2015, str. 178).

V Gornji Radgoni so tretji dan, 29. junija potekali prvi pogovori med poveljnikom enote JLA iz Varaždina in slovenskim poveljnikom TO iz Ljutomera. Ti pogovori so se nadaljevali tudi naslednji dan, tako da je mesto postalo in ostalo ena od pomembnih točk nadaljnjih delovanj v osamosvojitveni vojni.

Tudi Prlekija je četrti in peti dan vojne bila v nekakem zatišju. Dražnik navaja (v Šteiner, 2015, str. 169), da so po 29. juniju v Varaždinu pripravljali načrt za rešitev polkovnika Popova iz Gornje Radgone. Oklepna enota JLA v Gornji Radgoni je bila blokirana in praktično onemogočena za izpad iz mejnega prehoda. Vsa pogajanja

med JLA in slovenskimi predstavniki, da bi mejni prehod zapustili brez oklepne tehnike, so bila neuspešna. Danes vemo, da so se predstavniki JLA pogovarjali tudi z Avstrijci o tem, da bi umik opravili preko avstrijske Radgone. Na koncu so v Varaždinu sklenili, da naj preboj iz Gornje Radgone omogoči močna kombinirana enota JLA, ki se naj iz Hrvaške prebije do mejnega prehoda (prav tam). Dodajam, da vsi načrtovani in napovedani letalski napadi na Slovenijo niso bili izvedeni in alarmi za zračno nevarnost so večkrat preizkušali potrpežljivost ljudi ob Muri in njihovo pripravljenost za odhode v zaklonišča.

Slovenske obrambne sile so še naprej blokirale zasedbeno enoto JLA na mejnem prehodu in karavlo v Gornji Radgoni. Pri tem so se nadaljevala pogajanja in pozivi k predaji pripadnikov JLA na teh objektih. Obrambne sile so na smereh možnega ponovnega prodora JLA postavili dodatne ovire. Najpomembnejše pa je bilo, da so se enote TO in milice spočile in bile dodatno opremljene s protioklepnimi sredstvi in ostalim orožjem, ki jim ga je do tedaj primanjkovalo.

Druga fazo agresije na Slovenijo se je v Pomurju odvijala v glavnem v Prlekiji v obdobje po 2. juliju. Spopad z JLA v Gornji Radgoni, ki se je začel 2. julija popoldne in trajal vse do 3. julija ter zajel blokirano enoto na mejnem prehodu ter karavlo v samem mestu, je v celi osamosvojitveni vojni bil eden najhujših in tudi najbolj rušilnih. 2. julija je brez boja zavzeta tudi karavla v Zgornjem Konjišču.

Še pred spopadom v Gornji Radgoni je iz varaždinske vojašnice napotena nova oklepna kolona, ki naj bi poskušala rešiti blokirano enoto JLA na mejnem prehodu. Dražnik navaja (prav tam, str. 182), da je to pomenilo nov začetek intenzivnih bojnih delovanj. V Slovenijo je vstopila pri Središču ob Dravi in nato preko Vitana in Presike prodirala proti Ljutomeru. Do spopada s slovenskimi branitelji je prišlo v naselju Presika. Bojna skupina JLA je potem nadaljevala pot po obhodnih poteh do Stročje vasi, kjer je prenočila. Istočasno pa je bila v boj poslana še ena bojna skupina JLA, nastanjena v Središču ob Dravi, ki je prodirala v smeri Železna gora–Martin na Muri–Gibina. Najprej je prišlo do spopada na Gibini. Po tem spopadu, v katerem so bili močno poškodovani tudi civilni objekti, se je enota JLA umaknila v Štrigovo in pozno zvečer začela prodirati proti Banfiju, kjer je bila zaustavljena pri branjenih ovirah. Po tem spopadu je svoj prodor ustavila in se 3. julija zgodaj zjutraj vrnila na izhodiščno točko v Središče ob Dravi. 2. julija zvečer je bila ponovno objavljena prekinitev ognja.

V sredo, 3. julija, so se napadna delovanja JLA na Slovenijo nadaljevala in še intenzivirala. Bojna skupina, ki je bila namenjena proti Gornji Radgoni se je od Ljutomera do Radencev večkrat spopadla s slovenskimi branilci. Ker je bilo delovanje na njo intenzivno in je imela žrtve, se je zaustavila v Hrastje Moti, pot pa je nadaljeval le poveljniški oklepni transporter, ki je pod streli branilcev bil dokončno zaustavljen v Radencih. Z navedenim pa opis spopadov še ni zaključen. Omeniti je treba še delovanje bojne skupine JLA, ki so jo 3. julija iz Središča ob Dravi poslali v smeri Godeninci–Vitan–Kog na pomoč skupini, ki je prodirala proti Gornji Radgoni. Ta sicer ni uspela priti na območje Pomurja, ker je bila zaustavljena na območju Gomila pri Kogu – Hermanci.

Ko je bila v Ljubljani sprejeta odločitev o tem, da se lahko oklepna enota JLA v Gornji Radgoni umakne z moštvom in tehniko, ji je bil dovoljen odhod z območja mejnega prehoda. Premik iz Gornje Radgone se je začel 3. julija ob 18.52. V Hrastje Moti pa se je združila z bojno skupino, ki ji je šla na pomoč in Republiko Slovenijo zapustila nekaj čez polnoč pri Gibini in se vrnila na Hrvaško v varaždinsko kasarno (prav tam, str. 186).

Epilog vojnega delovanja so žrtve med vojaki in civili. Vse so vredne obžalovanja. Razlog, da žrtev v Pomurju glede na dinamiko delovanja ni bilo še več, je tudi v tem, da so, preden je začelo govoriti orožje, potekali številni poskusi s pogajanjem in pregovarjanji.

Po zbranih podatkih so slovenske obrambne sile v Pomurju zajele 529 vojakov (od tega 425 v Prekmurju), 31 starešin JLA (20), 15 zveznih miličnikov, 10 (4) zveznih carinikov in 5 civilnih oseb v JLA ter zaplenile večino oborožitve na karavlah. Skupno število zajetih zveznih pripadnikov je tako 580 ali več kot 50 odstotkov.

Slovenske obrambne sile v Pomurju niso imele smrtnih izgub. V bolnišnico v Murski Soboti je bilo z območja Prekmurja prepeljanih 20 teritorialcev zaradi različnih hospitalizacij. Pri ljutomerskem štabu TO najdemo na seznamu ranjenih teritorialcev 2 častnika in 4 vojake. Habulin (2011) piše o 2 ranjenih miličnikih na območju Pomurja. Med civilnim prebivalstvom zasledimo 2 mrtva in 2 ranjena.

Podatki o izgubah v vrstah JLA se razlikujejo. Najpogosteje se navaja 7 mrtvih, od tega 2 v Prekmurju in 5 pri enotah JLA, ki so prišle iz območja Hrvaške, in skupaj 34 ranjenih, med temi 17 na območju Prekmurja.

6 Razprava o značilnostih osamosvojitvene vojne

V primeru slovenske osamosvojitvene vojne zasledimo odsotnost nekaterih vojaških operativnih značilnosti. Znano je, da je na zvezni strani že pri operativnem načrtovanju in predtem pri presoji možnega slovenskega odziva in njenega obrambnega delovanja, šlo za slabo poznavanje razmer in podcenjevanje. Ravno podcenjevanje v JLA,²² da bodo z lahkoto in z nekaj tanki razblinili in razbili vsa upanja in poskuse za odpor in nagnali slovensko vodstvo v Avstrijo, je bilo odločilno za njihovo pomanjkljivo pripravo angažiranih sil. Podcenjevanje seveda ni bilo brez imperativa, saj bi v primeru, da bi se to res zgodilo, slovenski primer bil poučna zgodba za vse ostale republike, kar bi nudilo psihološko prednost tudi za primer posredovanja na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini.

Izpostavljam, da uradno sprejetih in zapisanih vojnih strategij na katere bi se sklicevali, ni imela nobena stran v spopadu. Jih objektivno nista mogli imeti, ker bi te nastale v skupni državi in bi na obeh straneh takšne strategije predstavljale nedopustni unikum. Ali povedano še bolj enostavno, Slovenija tega ni upala zapisati in sprejeti, ker bi to pomenilo protidržavno (protijugoslovansko) dejanje, za katerega so bile v skupni državi predvidene kazenske sankcije. Zvezna stran pa tega ravno tako ni mogla zapisati, ker bi s tem negirala vse sprejete doktrinarne obrambne postulate za upravljanje z državo in njenimi obrambno-varnostnimi silami, s tem bi nadalje priznala tudi izgubo nadzora nad celovitostjo in integriteto državnega ozemlja, obenem pa bi že na začetku javno priznala spopadanje v državljanski vojni.

Značaj takšne vojne se je v vseh svojih grozovitih značilnosti pokazala že leta 1991 na Hrvaškem in še bolj od leta 1992 v Bosni in Hercegovini. Kljub temu nekateri avtorji navajajo jugoslovanski vojaški načrt Jedinstvo, zlasti tisti del, ki nosi oznako Jedinstvo-3,²³ kot osnovo za vojaško preprečitev razdelitve Jugoslavije, in naprej za njeno unitarizacijo oziroma prevlado srbske opcije. Opcije, ki je s siljenjem v

²² O tem tudi Kolšek v Zamolčani dan.

²³ Več o tem glej Matijan, »Jedinstvo« - poslednji ustroj JNA (2003, str. 33–35).

ospredje vojaškega zavarovanja srbskih entitet in s tem nujnosti spremembe dotedanjih republiških meja, praktično preprečila politične dogovore za bolj demokratično preobrazbo in mirno rešitev jugoslovanske krize.²⁴ Ko k temu ponovimo že zapisano prepričanje med številnimi politiki in vojaškimi voditelji, da lahko jugoslovanski politični konflikt in razdelitev federalne države, rešijo le s silo in vojno, potem je geneza balkanskih vojn ob koncu hladne vojne, še jasnejša.

Naslednja značilnost je, da operativni načrti uporabe JLA niso bili izpeljani v celoti. Ker se načrt ni izšel v Sloveniji in ni bilo možno prepoznati vseh namer, je njegova delna zakritost dolgo časa ostala tudi na Hrvaškem.²⁵ Da gre za vojno za razdelitev ozemelj bivših republik je bilo jasno tudi v mednarodnem okolju, kar na primeru Bosne in Hercegovine nazorno kaže Vance-Owen načrta.²⁶ Vse strani v spopadu so navajale in izhajale iz tega, da so operativno branile svoje države. Tudi JLA vse do konca aprila 1992, ko sta še edini preostali republiki oblikovali Zvezno republiko Jugoslavijo, nekdanja skupna državna vojska pa je po 47 letih formalno prenehala obstajati.

V pripravah na osamosvojitve se je Slovenija z zakonom o obrambi in zaščiti aprila 1991 sicer deklarativno odpovedala predhodnemu sistemu splošne ljudske obrambe in političnemu upravljanju z njim. Vendar je večina struktur, povezanosti in pripravljenosti tako oblastnih kot obrambnih sil ostala in za sabo imela izkušnje iz predhodnih priprav ter vojaških in kriznih vaj. To se je odražalo tudi v dobrem sodelovanju in funkcioniranju v osamosvojitveni vojni. Vojaška reorganizacija in ukinitev občinskih štabov Teritorialne obrambe mesec dni pred vojno, bi lahko bila usodna za izhod vojaškega spopada, vendar je ob tej reorganizaciji ohranjena struktura teritorialnih sil in značilnosti njenega delovanja na matičnem prostoru.

²⁴ Zelo zgovoren primer tega je v jeseni 1991 zavrnitev Carringtonovega plana. To je bil poskus EU mediacije v jugoslovanski krizi z diplomatom lordom Petrom Carringtonom. Predlagani načrt o obnovitvi jugoslovanske federacije je temeljil na ugotovitvi, da je Jugoslavija v razpadu in jo je treba reorganizirati v ohlapno federacijo v obstoječih administrativnih mejah. Načrt je propadel, ker je temu nasprotovala Srbija in pod njenim pritiskom tudi Črna Gora.

²⁵ Večina spopadov na Hrvaškem od druge polovice avgusta 1991 do aprila 1992 je JLA prikazovala kot spopade za deblokado zveznih armadnih sil v kasarnah na območjih pod hrvaškim nadzorom ali kot odgovore na njihove (hrvaške) napade.

²⁶ Vance-Owen načrt razdelitve in kantonizacije BiH iz leta 1992/1993.

V primeru Slovenije je treba posebej izpostaviti zaporo državne meje proti Avstriji in Madžarski ter na zahodu proti Italiji in odvzem republiških pooblastil za mejne in carinske zadeve. Pri tem ne-le v pogledu nadzora pretoka blaga in storitev, ampak tudi gibanja ljudi. To je kazalo na velik preobrat v dotedanji jugoslovanski orientiranosti v odprtost države, četudi le deklarativno. Zlasti preprečitev ali omejitev gibanja na zahod je ljudi prepričevalo in utrjevalo v dojemanju, da gre pri osamosvojitvi za preprečitev svobodnega povezovanja. Toliko bolj, ker se je to dogajalo v letu 1991, ko je že padel berlinski zid in se je tudi t. i. železna zavesa zrahljala oziroma celo sesula. Tako je zamisel o zapori meja v Sloveniji bila povsem izven konteksta prelomnega časa in globalnih sprememb. Zaporo državne meje je opravljala operativna vojska, ki je za izvajanje t. i. granične službe (mejne službe op. a.) uporabila oklepno-mehanizirane sile ob podpori letalstva. Pravila za izvajanje mejne službe do 28. junija 1991²⁷ niso vsebovala določil o možnosti uporabi oklepno-mehaniziranih sil pri nadzoru in varovanju državne meje.²⁸ To seveda zgovorno priča, da je pošiljanje mobilnih oklepnih vojaških sil za zaporo meje bilo izvedeno z drugimi nameni. Dodati je treba še dejstvo, da armadne, pa tudi teritorialne sile niso nikoli vadile neposredne zasedbe mejnih prehodov in da tudi za t. i. globinsko varovanje meje ni bila predvidena takšna armadna sestava.

Pri obravnavi in operativnih značilnosti slovenske osamosvojitvene vojne kot operacije sem prikazal, kje so bili prisotni elementi operacij in kje opazimo njihovo pogojno prisotnost ali odsotnost. Velja pa tudi ugotovitev, da je razmejitev med strateško in operativno ravniho na obeh straneh v slovenski osamosvojitveni vojni ne-le zahtevna ampak tudi zapletena. Pomeni, da gre v slovenskem primeru za vojaško operacijo kot množico taktičnih spopadov (bojev) za zagotovitev ciljev operacije in s tem za doseganje strateškega cilja, pri čemer ni prišlo do oblik spopadov, ki jih obravnavamo kot bitke. Iz tega zasledimo nekaj kar Skelton (2004), izhajajoč iz študije združenosti in sestavljenosti operacij po koncu hladne vojne,

²⁷ Marijan (2001, str. 301) navaja da so (še)le 28. junija 1991 sprejeli pravila bojnega delovanja OME (izvirno se je dokument ZSLO - Uprave oklepnih in mehaniziranih enot (Interno, št. 697) imenoval Uputstvo o uporabi oklepnih i mehaniziranih enot u vanrednim prilikama. Navodilo je predvidevalo uporabo teh sil za zavarovanje meje, okrepljeno zavarovanje vojnih objektov, sodelovanje pri zavarovanju gospodarskih, družbenih in drugih pomembnih objektov, nadalje blokade območij, postavljanje barikad in ovir na komunikacijah in ulicah, izvidovanje območij, demonstracije sile, razbijanje rušilnih demonstracij, odkrivanje, razbijanje in uničevanje, diverzantskih, odporniških, terorističnih in drugih skupin, iskanje in preiskave na terenu, blokiranje in uničevanje nasilnih skupin, zatrtje oborožene vstaje in preprečevanje državljanske vojne.

²⁸ O neustreznosti uporabe oklepno-mehaniziranih sil v Sloveniji glej tudi Dimitrijevič, 2011. str. 4.

vprašanje združenosti obravnava širše in ga povezuje ne le z operacijami in operativno ravniho, temveč kot splošno zahtevo za novo obdobje.

Pomurje je z vidika primerjave operativnih značilnosti nazoren pokazatelj poskusa vojaške rešitve in preprečitve odcepitve Slovenije, pa tudi značilnosti agresije. Pri tem je na prvem mestu treba omeniti namero po zapori državne meje in prevzemu mejnih in carinskih zadev, ki se v Pomurja zelo nazorno kaže. Ta zapora je bila neke vrste obroč na zunanjih mejah, kot podlaga za možne kasnejše represivne ukrepe proti slovenskim organom oblasti in zlasti vojaškim in varnostnim silam. Z zaporo prehodov preko reke Mure je in bi Prekmurje v nadaljevanju vojaške operacije izgledalo kot okupacijski talilni lonec za pogojno imenovane slovenske odporiške strukture. Pokrajina ob desnem bregu reke Mure, v Prlekiji in Slovenskih goricah, pa je izstopala predvsem s prodori oklepnihi sil JLA iz Hrvaške, kar prav tako nesporno kaže na njene agresorske namere in invazijski značaj delovanja.

V Pomurju so pomembno vlogo v osamosvojitveni vojni odigrali tudi mediji. Trdim, da je uspešno potekala pogojno imenovana medijska informacijska operacija, s katero so poleg informiranja javnosti krepili spoznanje o pravičnosti in uspešnosti odpora ter preživetja posameznikov, nove države in vojne.

V Pomurju lahko v pogledu vojaške taktike zasledimo številne vojaške spopade za posamične objekte oziroma točkaste cilje, bodisi na meji, bodisi na komunikacijah, kjer so bile postavljene in branjene ovire. Intenzivnost teh spopadov je bila v Pomurju večja, kot kjerkoli drugod po Sloveniji. Do ugotovitve pridemo z izračunom števila spopadov na kvadratni kilometer območja, pa tudi z izračunom števila spopadov na kilometer prometnice oziroma smeri, po kateri so prodirali oklepniki z juga proti severu. K omenjeni gostoti vojaških spopadov je poleg žilavosti slovenskega odpora pomembno prispevala tudi majhna globina pomurskega prostora.²⁹ Naj ponovim kraje, v katerih so potekala bojna delovanja. V pokrajini na območju Prlekije in Slovenskih goric so to: Banfi, Bučečovci, Gibina, Gornja Radgona, Hrastje Mota, Kačure, Ljutomer, Mekotnjak, Presika, Pristava, Radenci, Stara Nova vas in Veržej. V Prekmurju pa so to: Gederovci, Petanjci, Kuzma, Hodoš, Dolga vas, in Murska Sobota. Če bi želel naštet i in ponoviti še kraje,

²⁹ Podobno globino in značilnosti zasledimo še na Primorskem na t. i. ilirskobistriški smeri

kjer so vojaški konflikti rešeni brez streljanja oziroma uporabe orožja, pa bi bil ta seznam več kot enkrat daljši, kar vsekakor kaže na naravo delovanja na teh območjih.

Prej navedeno, pa kaže še na eno značilnost osamosvojitvene vojne 1991 v Pomurju. Trdim, da so prebivalci pokrajine ob Muri, tako Prekmurci kot Prleki, dojeli zgodovinsko priložnost in se kot pripadniki obrambnih sil v Pomurju v vrstah teritorialne obrambe in milice borili z veliko vneme in poguma. Ljudje ob Muri v resnici vojne nikoli niso marali, zavedali pa so se, da se ta mora končati v njihovo korist. Pri tem so bili uspešni. To kaže na človeški kapital in pripravljenost za sodelovanje v obrambnih aktivnostih ter usposobljenost teritorialcev in miličnikov iz časov priprav za splošno ljudsko obrambno vojno v bivšem sistemu.

7 Sklep

V prispevki sem dokazoval kako se na primeru Pomurja zgovorno kažejo operativne značilnosti osamosvojitvene vojne v Sloveniji in namere za nasilno preprečitev slovenske samostojnosti. Seveda tudi elemnte, ki gredo v prid trditvi, da je šlo za agresijo.

Za pomurske vire o osamosvojitveni vojni je značilen pristop z vojaškimi in policijskimi analizami, ki so za raven države Slovenije bolj redkost. To lahko pomeni, da v Sloveniji vojaško-zgodovinska stroka in njihovi avtorji še niso dokončali dela. Zato so upravičena pričakovanja, da stroka naredi objektivno vojaško-zgodovinsko analizo osamosvojitvene vojne 1991 in to vnesemo v zgodovinske učbenike.

Literatura in viri

- Brinc, D., Derman-Zadavec, T., Furlan, B. in Hafner, T. (2006). Angleško – slovenski vojaški terminološki slovar. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
- Cambridge University Press. (2008). Cambridge Advanced Learner's Dictionary (CALD) – Third edition. Lavis-Trento: Lego Print S.p.A.
- Davor, M. (2001). Jugoslavenska narodna armija u agresiji na Republiku Hrvatsku 1990.-1992. godine. Pridobljeno 23.12.2021 iz: <https://hrcak.srce.hr/file/306086>
- Davor, M. (2003). "Jedinstvo" – Posljednji ustroj JNA. Pridobljeno 23.12.2021 iz: <https://hrcak.srce.hr/2671>
- Dimitrijević, B. B. (2011). Neuspela intervencija - Upotreba oklopnih jedinica JNA u ratu u Hrvatskoj 1991. Pridobljeno 23.12.2021 iz: <http://www.srpskioklop.paluba.info/intervencija/tekst.html>
- Furlan, B. in drugi. (2006). *Vojaška doktrina*. Ljubljana: Defensor.

- Habulin, T. (2011). *Aktivnosti pomurske milice v vojni za Slovenijo*. Diplomsko delo. Maribor: Fakulteta za varnostne vede.
- Hoffman, F. (2007). *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington, Virginia: Potomac Institute for Policy Studies.
- Kolšek, K. (2001). *Spomini na začetek oboroženega spopada v Jugoslaviji 1991*. Maribor: Obzorja.
- Naredjenje za sprečevanje uspostavljanja граниčnih prelaza. Dokument 5. vojaškega območja z oznako DT 29-2 nosi datum 25. 6. 1991. Kopijo hrani avtor.
- Naredjenje za zatvaranje-preuzimanje граниčnih prelaza komandanta 32. korpusa JLA, ki nosi naziv Op. št. 1 v dokumentu SP 43-411, z dne 26. 6. 1991. Kopijo hrani avtor.
- Polak Petrič, A. in Pajnikihar, G. (2021). Arbitražna (Badinterjeva) komisija. Pridobljeno 23.12.2021 iz: <https://enciklopedija-osamosvojitve.si/clanek/arbitrazna-badinterjeva-komisija/>
- Skelton, I. (2004). *Whispers of Warriors: Essays on the New Joint Era*. Washington D.C.: National Defense University Press.
- Svechin, A. A. in Lee, D. K. (1992). *Strategy 1992*, East View Publications, Minneapolis, Minnesota, US. Pridobljeno 23.12.2021 iz: <https://www.scribd.com/document/426644812/Strategy-Aleksandr-A-Svechin-pdf>
- Šteiner, A. (2015). *Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja*. Zbornik. Lendava: Arma.
- Šteiner, A. (2016). Slovenska osamosvojitvena vojna 1991 v Pomurju. V: Janko Durič, Bernarda Roudi, 2016. Spomini ne zbledijo - pričevanja in razmišljanja o vojni za slovenijo 1991 v Pomurju, Arma: Lendava, str. 44–61.
- Vojno izdavaški zavod. (1981). *Vojni Leksikon*. Beograd: VIZ.
- Zamolčani dan. (1991). Pridobljeno 23.12.2021 iz: https://www.youtube.com/results?search_query=zamol%C4%8Dani+dan+26.6.1991
- ZSLO. (1989). *Predpisi o uporabi pravil mednarodnega vojnega prava v oboroženih silah SFRJ - PrU-2*. Beograd: Vojna štamparija.
- Žabkar, A. (2003). *Marsovca dediščina – Temelji vojaških ved* (1. knjiga). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.